

S.A.TOSHTEMIROVA, D.B.AXMADJANOV

KASBIY MA'NAVIYAT

81-13.
T-26.

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

S.A.TOSHTEMIROVA, D.B.AXMADJANOV

KASBIY MA'NAVIYAT

(Oliy o'quv yurtlarining 70530510 – Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (fizika va astronomiya), 70530104 – Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (kimyo), 700220303 – Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (tarix), 70111101 - Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (ma'naviyat asoslari), 70111102 - Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (huquq ta'limi) ta'lim yo'nalishi magistr talabalari uchun darslik)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

TOSHKENT 2025

Book trade 2022

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA
VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

-14423/145-

UO'K 81-13;37.0

KBK 81.2

T-26

Toshtemirova S.A., Axmadjanov D.B.

Kasbiy ma'naviyat. [Matn]: Darslik. S.A.Toshtemirova, D.B.Axmadjanov. Toshkent. 2025. – 276 b.

Magistratura yo'nalishi ta'lim oluvchilari uchun tayyorlangan "Kasbiy ma'naviyat" nomli darslik pedagogika sohasidagi oliy ta'lim muassasalarining barcha yo'nalishdagi magistrlar va shu soha yo'nalishida faoliyat yurituvchi pedagoglar, ilmiy tadqiqot ishlari bilan shug'ullanuvchilar uchun mo'ljallangan. Oliy o'quv yurtlarining 70530510 – Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (fizika va astronomiya), 70530104 – Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi (kimyo), 700220303 – Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (tarix), 70111101 - Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (ma'naviyat asoslari), 70111102 – Ijtimoiy gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (huquq ta'limi) ta'lim yo'nalishi magistr talabalari uchun mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir:

U.N.XODJAMQULOV

Chirchiq davlat pedagogika universiteti professori

Taqrizchilar:

D.O.XIMMATALIYEV

Chirchiq davlat pedagogika universiteti professori

K.A.KADIROV

Nukus davlat pedagogika universiteti professori

Mazkur o'quv qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27 dekabrda 485-sonli buyrug'iga asosan nashrga ruxsat etilgan.

ISBN 978-9910-780-09-7

KIRISH

Kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar o'qituvchi shaxsining kasbiy ijtimoiylashuvi jarayonida shakllanadi, o'zgaradi, zaiflashadi yoki mustahkamlanadi (o'qituvchi shaxsining kasbiy ijtimoiylashuvi - kasbiy tajriba va madaniyatni o'zlashtirish va individuallashtirish (o'qituvchi shaxsini individuallashtirish - kasbiy munosabatlarni o'zlashtirishning o'ziga xos individual usuli va shakli). Bu jarayonda o'qituvchi bir vaqtning o'zida o'zi egallagan kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlarining tashuvchisi va direjyori, ijtimoiy sharoitlarning unga ta'sir qilish Obyekti va pedagogik faoliyatni va o'zini faol ravishda o'zgartiruvchi sub'ekt sifatida ishtirok etadi.

Fanning maqsadi – «Kasbiy ma'naviyat» fanini o'qitishdan asosiy maqsad, magistrantlarga o'z mutaxassisligi bo'yicha mustaqil fikrlay olish, hamkasblari orasida muomala odobi, kasbiy etikasi, estetikasi hamda shaxsiy sifatlari rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Kasbiy ma'naviyat fani shakllanishining taraqqiyot bosqichlari, xalqimizning tarixan boy madaniy, ma'naviy merosi, ma'naviy ma'rifiy takomil bosqichlari, milliy ma'naviyatimizning umumbashariy qadriyatlar bilan uyg'unligi, uning o'ziga xos betakror xususiyatlari, inson va jamiyat ma'naviyatini yuksaltirish yo'llarini o'rgatish hamda ularni amalda tadbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat. Axloq – kishilarning bir-birlariga, oilaga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namoyon bo'ladigan xatti-harakatlari, xulq-atvorlari, odoblari majmui. Huquqdan farqli ravishda axloq talablarini bajarish-bajarmaslik ma'naviy ta'sir ko'rsatish shakllari (jamoatchilik tomonidan baho berish, qilingan ishni ma'qullash yoki qoralash) bilan belgilanadi. Axloqni etika fani o'rganadi. Insoniyat

taraqqiyotida axloq muhim o'rin tutadi. Sharqning buyuk mutafakkirlari insonni axloqiy kamol toptirish, uni har tomonlama rivojlantirish, ma'naviy qiyofasini shakllantirish jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri, deb qarashgan. Inson axloqiy, umuman ma'naviy va ma'rifiy jihatdan kamol topishi jarayonida turli tarixiy bosqichlardan – johillik, nodonlikdan ilmga, yovuzlikdan ezgulikka, vahshiylikdan insoniylikka o'tarkan, jamiyat ham shu tariqa rivojlanadi.

Kasbiy etika paydo bo'lishidan oldin ilmiy axloqiy ta'limotlarni yaratishga, bu haqda nazariyalar yaratilishidan oldin, har kuni tajriba, bir yoki boshqa kasbning o'zaro bog'liqligini tartibga solish zarurati, muayyan etika talablarining xabardorligi va dizayniga olib keldi. Kasbiy etika har kuni axloqiy ongning namoyon bo'lishi sifatida sodir bo'ladi, keyin har bir professional guruh vakillarining xulq-atvorining umumiy amaliyoti asosida ishlab chiqiladi. Ushbu boshlanmalar yozma va yozilmagan xatti-harakatlar va nazariy xulosalar shaklida saqlangan. Bu har kungi ongdan professional axloq sohasida nazariy ongga o'tishni bildiradi. Kasbiy axloq normalari darhol tan olinmaydi, bu fikrlarning kurashi tufayli sodir bo'ladi. Kasbiy ma'naviyat va jamoat ongi o'rtasidagi munosabatlar an'anaga bog'liq. Turli xil professional etika o'z an'analarga ega, bu asrlar davomida ma'lum bir kasb vakillari tomonidan ishlab chiqilgan asosiy axloqiy normalarning davomiyligi mavjudligini ko'rsatadi.

Fanning vazifalari: -

magistrantlarning kelgusi kasbiy faoliyatlari uchun puxta nazariy asos yaratish;

ularda nazariy hamda amaliy mashg'ulotlarni tashkil qila olish, ko'nikma va malakalarini shakllantirish; -

bo'lajak magistrlardagi jahon ilmiy axborotlari (jumladan, internet tizimi)dan foydalanish, mutaxassislik fanlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olish, ilmiy izlanishda echimlari eng qulay va sodda variantlarni topa bilish va amalga joriy etish qobiliyatini rivojlantirish;

ularga axborot xurujlari, ma'naviy tahdidlar va ommaviy madaniyatning zararli oqibatlarini oldini olishda mutaxassislik fanlari yutuqlariga tayanish, uning ilmiynazariy-metodologik uslublaridan foydalanish metodlari, usul va vositalarini o'rgatishdan iborat.

Shuningdek, kasbiy ma'naviyat fani rivojida jismoniy tarbiyaning uyg'unligi, tibbiy va ekologik tarbiyaning axloqiy asoslari, shaxs tarbiyasiga ijtimoiy muhitning ta'siri, zamonaviy axloqiy tarbiyaning yutuqlari va kamchiliklari;

- kasbiy ma'naviyat fanini rivojlantirishda axloqiy madaniyatni shakllantirishning dolzarb masalalari, magistrlar fanni o'zlashtirish orqali bilim ko'nikma, malaka va amaliy tajribaga ega bo'lishlari zarur.

Ushbu fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi asosida magistrlar "Kasbiy ma'naviyat" fani o'quv rejasidagi inson va jamiyat hayoti hamda faoliyatini o'rganuvchi – "Ilmiy tadqiqot metodologiyasi", "Umumiy psixologiya", "Mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi" kabi fanlar bilan uzviy bog'liqlikda rivojlantiriladi. "Kasbiy ma'naviyat" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida magistrlarda namoyon bo'ladigan kasbiy sifatlar quyidagilar: - kasbiy ma'naviyat fanini o'zlashtirish jarayonida magistrlar professoro'qituvchi tomonidan yuklatilgan kasbiy sifatlarini rivojlantiruvchi vazifa va talabalarni mustaqil bajara olish ko'nikmasini

hosil bo'lishi, o'quv-tarbiyaviy sifatlari, mustaqil ilmiy faoliyatini tashkil etish asosida magistrlar dunyoqarashini rivojlanadi, o'quv-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish bo'yicha innovatsion interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha kompetentsiyalari shakllanadi; - kasbiy ma'naviyat fanining boshqa fanlar bilan o'zaro a'loqadorlik asosida tahlil etish asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-ijodiy pedagogik ijodkorligi mazmun-mohiyati va ijtimoiy holati, ijtimoiy-psixologik sifatlari oshib borishi, kreativ fikrlashlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va didaktik imkoniyatlari aniqlashtiriladi;

- kasbiy ma'naviyat fani o'zlashtirilishi magistrlar kasbiy-pedagogik ijodkorligini rivojlantiradi, reproduktiv, produktiv, qisman izlanishli, kreativ fikrlashi, o'quv fanlarining didaktik ta'minotini ishlab chiqish, mashg'ulot jarayonida ishlanmalarini tayyorlashi, kasbiy-pedagogik ijodkorligini modernizatsiyalashi va rivojlantirishning didaktik tuzilmasi, klasterli modeli, algoritmik xaritasini ishlab chiqish kabi bilim, ko'nikma, malakasi va amaliy faoliyat tajribasi shakllanadi va kompetentsiyasi rivojlanadi.

ulos qilib aytganda, ma'naviyat insonni jamiki boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi ijtimoiy hodisa, odam ruhiy va aqliy olamining majmui, inson qalbidagi ilohiy nur bo'lsa, kasbiy ma'naviyat kasb-hunar ta'limi tizimining kasbga yo'naltirilgan nazariya va amaliyot bosqichidafi faoliyatidir.

1-MAVZU. KASBIY MA'NAVIYAT FANINING PREDMETI, MAQSAD VA VAZIFALARI. KASBIY MA'NAVIYATNING O'ZIGA XOS TAMOYILLARI

Reja:

- 1. Kasbiy ma'naviyat fanini o'rganishning dolzarb muammolari**
- 2. Kasbiy ma'naviyat fanlarining o'qitish asosiy talablari**
- 3. Professional etika tushunchasi va ahamiyati**
- 4. Kasbiy ma'naviyatning mutaxassislar tayyorlashdagi o'rni va ta'lim yo'nalishidagi boshqa fanlari bilan bog'liqligi**

Tayanch atamalar: kasb, ma'naviyat, kasbiy tayyorgarlik, ixtisoslik, talablar, mutaxassislar tayyorlash, amaliy ko'nikmalar, mehnat faoliyati, malakali inson, qadr-qimmat, odob, axloq, milliy qadriyatlar, muomala madaniyati, mayllar, onglanmaganlik, ruhiy tahlil, etiket, zamonaviy etiket, milliy etiket, axloqiy madaniyat.

Kasbiy ma'naviyat fanini o'rganishning dolzarb muammolari

Kasb - (lotincha: professio - rasmiy ko'rsatilgan mashg'ulot, ixtisoslik) - maxsus nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar majmuiga ega tajribali shaxsning mehnat faoliyati turi hisoblanadi. Kasb - bu juda keng qamrovli tushuncha bo'lib, uni turlicha ta'riflash mumkin. Ba'zi bir olimlar kasb - bu inson ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati turi bo'lib, moliyaviy to'qlik yoki etishmovchilik uning natijasidir deb aytalar, yana boshqa guruh mutaxassislar «kasb» tushunchasiga insonning bilim darajasi, dunyoqarashi va boshqa shunga o'xshash omillarga bog'liq holda o'z o'zini realizatsiya qilish jarayoni sifatida qaraydilar.